

12

RAZGOVOR

s predsednikom Narodne
vlade Slovenije,
tov. Borisom Kidričem
o „Pastirskem pismu“

8781 8005 -50- 218

LJUBLJANA

1945

RAZGOVOR

17638

N 16 -07- 2008 / 553

LJUBLJANA

Natisnila tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani

Člana redakcij »Slovenskega poročevalca« in »Ljudske pravice« sta posetila tovariša Borisa Kidriča in ga prosila, naj odgovori na naslednja vprašanja:

1. Ali vam je znana vsebina zadnjega »Pastirskega pisma«? Kaj pravite k njemu?

2. Kaj je storila Narodna vlada Slovenije za dobre odnose med narodno oblastjo in cerkvijo?

3. Kakšni so danes dejanski odnosi med ljudsko demokracijo in katoliško cerkvijo?

Tovariš predsednik je odgovoril naslednje:

Vsebino »Pastirskega pisma« poznam. Ko sem ga bral, je moje začudenje raslo od vrste do vrste. Človek bi namreč mislil, da je nemogoče govoriti o morali, hkrati pa v isti sapi kopičiti — **neresnice**. Vsaj za naše — recimo **partizansko** — pojmovanje morale in njenih obveznosti je kaj podobnega nemogoče... Mi smo v svoji dobrodušnosti seveda toliko naivni, da čestokrat sodimo po sebi tudi tiste, ki bodisi ne znajo ali ne morejo, bodisi nočejo biti dobrodušni. Naša dobrodušnost je morda naša slabost, a morda tudi nevarno orožje, ki nasprotnika

ne tolče zgolj politično in materialno, temveč ga bije hkrati moralno. Vsekakor pa ima naša dobrodušnost svoje meje. **Kako se je kdo ponašal tedaj, ko je narod bojeval svoj nadčloveški boj za svobodo, in kako ravna danes, ko se ljudstvo znova z nadčloveškimi naporji trudi, da si svoj osvobojeni in svobodni dom obnovi iz ruševin, da si ga zgradi, kakor samo želi in kakor je zares njemu v korist — preko tega tudi naša dobrodušnost in velikodušnost ne moreta in ne smeta, vsaj kar tako meni nič, tebi nič ne...** Ko sem torej »Pastirsko pismo« prebral do kraja, sem se spomnil, da so v preteklih štirih letih bili ljudje, da so bili višji cerkveni pastirji in duhovniki, ki so v imenu »Boga in večnih načel« stopili na okupatorjevo stran, zasadili v najhujši stiski svojemu narodu nož v hrbet in z vso avtoriteto svoje vere in svoje cerkve neumorno, zagrizeno, strastno podžigali bratomorni boj. Spomnil sem se na katoliške duhovnike, ki so po Dolenjskem z lastno roko klali ujete partizane in zraven vzklikali: »V imenu Kristusovih ran — pogine naj partizan.« Spomnil sem se na hrvatske katoliške duhovnike s košarami, polnimi ugaslih človeških oči, iztaknjenih pravoslavnim Srbom, še preden je vzplamtel osvobodilni partizanski boj. Spomnil sem se na katoliškega duhovnika-ustaša, ki ga je ob Kolpi na oni strani Bele Krajine ujel naš partizanski komandir in v njegovem žepu našel v svilen papir zavite plave oči osemnajstletnega dekleta, zraven pa listič z besedami: »Poglavniku v poklon«. Spomnil sem se na ljubljanske lemenatarje, zasliševalce v domobranski

policiji, ki zaprtih slovenskih deklet niso mučili samo z bikovko, bičem in elektriko, temveč so jim tudi sicer delali silo... Nikar ne recite, da so to bili posamezniki. Vsekakor ima svoje različne stopnje, različne izraze svojega divjaštva tudi narodno izdajstvo. Toda vsi izrazi, vse stopnje narodnega izdajstva imajo en sam izvor — namreč **narodno izdajstvo**. In nihče danes ne more tajiti, da se je na primer oficielna cerkev v ljubljanski škofiji v času narodno osvobodilne borbe podala odkrito, jasno in enosmiselno — na pot narodnega izdajstva. Ko pa se je to zgodilo, je prevzel nase ljubljanski višji pastir, so prevzeli nase njegovi pomočniki, so prevzeli nase njegovi duhovniki in vsi, ki so mu brez upora ali vsaj brez odpora sledili, moralno odgovornost tudi za najogabnejše zločine, prevzeli so moralno odgovornost za ujetnike, zaklane »v imenu Kristusovih ran«, prevzeli so vso odgovornost za dekleta, ki jim je bila storjena sila, za pomorjence v policijskih kletah in belogardističnih gnezdih, za strahote Sv. Urha, za pobite talce, skratka za vse neštevilne grozote, ki so se zgrnile nad naš narod. **Končno so prevzeli odgovornost tudi za vse one, ki so jih sami zapeljali v zločin, pa so morali kasneje svoj zločin plačati.**

Tako vsaj pojmujeemo moralo in moralno odgovornost — mi.

Vsa čast patriotičnim duhovnikom, vsa čast tudi njihovemu prepričanju v vsej njegovi celoti — ki so se tako ali drugače udeležili osvobodilnega gibanja, ki so se narodnemu izdajstvu uprli, bodisi

kot partizani bodisi kot ilegalni delavci. Spoštujemo jih kot bojne tovariše, bratje so med nami, z nami vred lahko gradijo našo svobodo. Tudi nismo odbili in ne odbijamo tistih, ki so malo kasno — šele po osvoboditvi — stopili iz svoje rezerve, se otresli megle svojih predsodkov in spoznali, da je treba z osvobodilno oblastjo sodelovati. Dali smo jim in dajemo jim vso možnost lojalnega sodelovanja.

Še nikoli nihče, še nikoli nobena institucija ni imela take prilike, da lahko tako ugodno, tako brez posledic zase popravi zablode.

Res je, naši preprosti verniki, hkrati zvesti prištaši narodne in ljudske svobode, so pričakovali **ostrega** »Pastirskega pisma«. Pričakovali so »Pastirsko pismo«, ki bo ožigosalo narodno izdajstvo, ki bo neusmiljeno bičalo izkoriščanje vere in cerkve v izdajalske namene, ki bo v resnici zastopalo — **moralno načelo**. Če se prav spominjam svetopisemskih zgodb, je Kristus napravil red v templju, ko se je nakopičila v njem nesnaga...

»Pastirsko pismo« je zares bilo napisano in prečitano. Obsodilo pa ni narodnega izdajstva, obsodilo ni belogardističnih duhovnikov, ki so osebno klali »v imenu Kristusovih ran«, obsodilo ni ljubljanskih lemenatarjev, ki so mučili in posiljevali dekleta in jim delali silo, obsodilo ni višjih pastirjev, ki so se odkrito spečali z okupatorjem in pozivali v bratomorni boj. Pozvalo ni zapeljancev, naj svoje grehe in zločine popravijo z vdanostjo domovini, z delom za domovino, obsodilo pa je — osvobodilno, narodno in ljudsko oblast.

Spomnil sem se raznih okrožnic in pastirskih besedi iz preteklih štirih let, pa sem se vprašal, kar se je brez dvoma vprašal še marsikdo med nami: **Ali ne vodi od raznih okrožnic in raznih pastirskih besedi preteklih štirih let pa vse do tega »Pastirskega pisma« — ena sama rdeča nit?!**

Bodi dovolj razmišljanja in reminiscenc. Oglejmo si sedaj nekatera gola dejstva, oglejmo si, koliko so obtožbe »Pastirskega pisma« resnične. Govoril bom za Slovenijo, za Hrvatsko bo brez dvoma spregovoril tovariš dr. Bakarić ali kdo drug.

»Pastirsko pismo« pravi ob koncu: »Današnje stanje katoliške cerkve v Jugoslaviji se razlikuje po našem mišljenju samo po imenu od stanja odkritega preganjanja cerkve. To smo vam želeli povedati, predragi verniki, da boste na jasnem glede položaja, v katerem je katoliška cerkev v Jugoslaviji.«

Preganjanje?!

V vseh cerkvah se opravljajo popolnoma nemoteno verski obredi, popolnoma nemoteno je mogoče deliti in prejemati zakramente, popolnoma nemoteno se vrše božja pota itd., itd., itd., skratka — kakšno preganjanje?! Kje je ena sama sled preganjanja?! Res je, razlika med položajem cerkve pod okupatorjem in med položajem cerkve danes brez dvoma obstaja. Pod okupatorjem je bila vrsta cerkva spremljenih v belogardistične trdnjave, iz cerkva so sikale strojnice, padale so bombe. Sikale so in padale so — na narod, ki se je bil na življenje in smrt za svojo svobodo. Danes v cerkvah ni več bun-

kerjev. Danes v cerkvah ni več smrtonosnega orožja. Danes so cerkve **osvobojene** belogardističnega oskrunjevanja, ki mu je dal svoj blagoslov sam ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. Mar pomeni dejstvo, da so cerkve zopet vrnjene svojemu namenu — preganjanje cerkve?! Pod okupatorjem je v cerkvah morala doneti okupatorjeva beseda. Pod okupatorjem so v cerkvah morali pridigati bratomorni boj. Danes tega ni več. Razen cerkvene oblasti danes nihče ne predpisuje, kaj naj v cerkvah molijo, kaj naj v cerkvah govorijo, kako naj opravljajo obrede. Mar pomeni to dejstvo — preganjanje cerkve?! Pod okupatorjem so bile na Gorenjskem in na Štajerskem župnije prazne, danes so se vrnilo duhovniki. Mar pomeni to dejstvo — preganjanje Cerkve?! Pa pustimo prilike pod okupatorjem. Spomnimo se prilik v stari Jugoslaviji, ko je recimo vodstvo klerikalne stranke dajalo višjemu in nižjemu kleru navodila, kako naj cerkev uporablja v politične namene. Kakor veste, danes takih navodil s strani Osvobodilne fronte ni. Kdaj je bila cerkev bolj svobodna v pogledu politične neodvisnosti — v stari Jugoslaviji ali danes?! Mar pomeni politična neodvisnost vere in cerkve — preganjanje cerkve?! In končno, ali ni ravno dejstvo, da so popolnoma svobodno čitali v cerkvah celo to »Pastirsko pismo«, ali ni prav to dejstvo dokaz o gorostasni neresničnosti trditve, da je cerkev pri nas preganjana?!

Pojdite vprašat množice preprostih vernikov, kaj mislijo o stvari. Odgovorili vam bodo, da glede resnične vsebine verske in cerkvene svobode, glede

resnične politične neodvisnosti vere in cerkve, cerkev še nikoli ni bila tako svobodna, kot je svobodna danes pri nas. Mi nismo preganjali in ne preganjamo ničesar drugega kot narodno izdajstvo in fašistično delovanje. Če pa kdo misli, da je svoboda cerkve istovetna s svobodo narodnega izdajstva in fašističnega delovanja posameznih duhovnikov ali celih duhovniških skupin, tedaj mu bodo predvsem množice naših vernih katoličanov odgovorile, da si svojo vero in cerkev kakor njuno svobodo predstavljajo popolnoma drugače.

»Pastirsko pismo« iznaša vprašanje verouka v šolah. Odgovoriti vam smem z znano krilatico: **Mnogo hrupa za nič**. Prav nikjer ni bil pri nas verouk prepovedan. Povsod ga lahko poučujejo. Niti oblast niti Osvobodilna fronta ne vršita propagande za poučevanje verouka niti proti poučevanju verouka. Mar si je večjo **svobodo** sploh mogoče zamisliti? Naše katoliške množice so s tako svobodo popolnoma zadovoljne.

Vprašanje **cerkvenega** zakona. Povejte mi en sam primer, ko je naša oblast komur koli zabranila skleniti cerkveni zakon. Mi vam nasprotno naštejemo vrsto primerov, ko so recimo za časa narodno osvobodilnega boja naši ljudje želeli skleniti cerkveni zakon, pa ga v naših vrstah ni bilo katoliškega duhovnika. Glede civilnega zakona namigujejo na družinski in seksualni razkroj. Poglejmo življenje samo in odgovorimo si odkrito, kdaj je bilo v Sloveniji več pojavov družinskega in seksualnega razkroja — pred vojno ali danes! Čeprav živimo v neposredno

povojnem času, ki sam ob sebi vnaša elemente razkroja, in čeprav imamo opravka tudi s pojavi, ki jih odklanjamo, obsojamo in se proti njim borimo, si drznem trditi, da Slovenija danes v splošnem kipi notranjega moralnega zdravja naših ljudskih množic. Za to dejstvo se moramo zahvaliti predvsem **Osvobodilni fronti**, ki je ljudske množice aktivizirala v življenjsko najpozitivnejšem, najplemenitejšem in najbolj moralnem poletu, kar jih pozna naša narodna zgodovina. Nobenega dvoma ni, da bi morala našega javnega in privatnega življenja brez Osvobodilne fronte in brez njene aktivizacije ljudskih množic, zlasti v današnjih, neposrednih povojnih časih, izgledala precej drugače kot izgleda. Toda vse to zgolj mimogrede. Na vprašanje, kaj je s cerkvenim zakonom, vam lahko znova odgovorim: **V »Pastirskem listu« — mnogo hrupa za nič. Kdor cerkveni zakon želi, ga vselej lahko sklene. Svobodi sklepanja cerkvenega zakona noben civilni zakon v ničemer ne nasprotuje.**

Pravijo, da smo zatrli katoliški tisk. Samo eno dejstvo v odgovor: »Družba sv. Mohorja«, najstarejša in med slovenskimi katoliškimi množicami najbolj razširjena slovenska knjižna in tiskovna organizacija, je bila pred kratkim na iniciativo narodno zavednih duhovnikov in s pristankom svojega protektorja mariborskega škofa gospoda dr. I. J. Tomažiča v celoti obnovljena. V teku štirih okupacijskih let je morala v glavnem molčati. Njena imovina, po kateri je bil segel okupator, ji je vrnjena. Da je imela na primer Narodna vlada federalne Slovenije za obnovitev

»Družbe sv. Mohorja« popolno razumevanje, dokazuje tudi odborovo zahvalno pismo, ki so ga med drugimi podpisali odborov predsednik mariborski stolni kanonik in generalni vikar dr. Cukala, odborov tajnik župnik F. S. Finžgar, odborov član prošt dr. Munda.

Imovina »KTD« je bila po naših zakonih seveda v celoti zaplenjena, toda ne zaradi tega, ker je bila last **katoliškega** tiskovnega društva, temveč zato, ker je služila — notorično, pa tudi po vseh juridičnih predpisih do podrobnosti dokazano — **v narodno-izdajalske svrhe**. Komur je žal zaplenjene imovine, odnosno kdor si je malo kasno prišel na jasno o neogibnih posledicah svojega početja, se pač naj hkrati zaveda, da imovina ni bila zaplenjena zaradi tega, ker je njen bivši lastnik tega ali onega svetovnega nazora, temveč da je bila zaplenjena zato in zgolj zato, ker je bil njen lastnik **narodni izdajalec**. Istovetiti svobodo tiska odnosno svobodo tako zvanega katoliškega tiska s svobodo narodnega izdajstva — pa je danes vendarle malo preveč. Jaz vsaj mislim, da velika večina naših vernih množic jemlje na znanje tako istovetenje kot **grobo žalitev**.

Vprašanje **agrarne reforme**. Mnjenja sem, da je v današnjih modernih in socialnih časih prav za prav res več ko odveč odgovarjati podrobneje na ta del »Pastirskega pisma«. Naš delovni kmet se že stoletja bori za zemljo . . . S tem je povedano vse, prav vse. Če niti **mi** ne bi bili voljni in sposobni resnično izvesti agrarne reforme, potem naj nas jemlje vrag! V ostalem pripominjam, da zvezni zakon o agrarni re-

formi glede na svoje višinske meje ne prizadeva v Sloveniji skoraj nobene župnije, drugič pa da zvezni zakon vrhu tega še dopušča federalnim organom pri izvedbi agrarne reforme zadosten okvir za upoštevanje vseh resničnih potreb škofij in važnejših samostanov.

Ko govori »Pastirsko pismo« o moralnih nevarnostih, ki da jim je izpostavljena naša mladina, in o ovirah, ki da jih povzroča udarniško delo nedeljski maši, je pač pozabila — ne vem zakaj — da je bila Osvobodilna fronta tista, ki je že precej pred »Pastirskim pismom« udarila po ponočevanju, neumestnih plesih itd., hkrati pa svojim organizacijam naročila, naj udarniško delo organizirajo tako, da ne bo motilo prve nedeljske maše. Zopet: **Mnogo hrupa za nič.**

Končno še vprašanje duhovnikov, ki smo jih po osvoboditvi brez pravega procesa, brez možnosti obrambe, brez pravih zagovornikov — obsodili na smrt, postrelili in pobesili. Kar je Slovenija osvobojena, ni bil niti na smrt obsojen niti ustreljen ali obešen — niti en sam duhovnik! Ker torej nikogar nismo obsodili na smrt, nikogar ustrelili in nikogar obesili, tudi nobenemu na smrt obsojenemu nismo mogli nuditi pravnih sredstev, ki pritičejo na smrt obsojenim. V nobenem koncentracijskem taborišču v Sloveniji se ne nahaja noben duhovnik, kajti v Sloveniji koncentracijskih taborišč sploh ni. V nobenem kazenskem zavodu se v Sloveniji ne nahaja noben duhovnik. Vsega skupaj je v Sloveniji zaprtih dvanajst duhovnikov. Čakajo na redno razpravo pred

sodiščem. Razprava bo javna. Vsi ti duhovniki so obdolženi odnosno osumljeni takih zločinov, da jih niti na osnovi določil splošne amnestije nismo mogli izpustiti. Mi pač nismo krivi, če se je kdo ukvarjal z izdajstvom. Mi nismo nikogar silili, naj bo narodni izdajalec. Hkrati naj pripomnim, da smo izpustili, odnosno da sploh niti zaprli nismo vrste duhovnikov, ki bi jih kljub amnestiji morali postaviti pred sodišče, če bi hoteli dosledno izpolnjevati zakon. Zadovoljili smo se z obljubo generalnega vikariata ljubljanske škofije, da jih bo cerkvena oblast sama kaznovala. Doslej nimamo še uradnega obvestila, da je kdor koli med njimi bil deležen kakršne koli cerkvene kazni. Menim, da ne bom izdal nobene tajnosti, če povem, da bi dobili dokaj čudno sliko, čim bi do podrobnosti vrtali, kako je med okupacijsko dobo ravnal ta ali oni duhovnik ljubljanske škofije. Mi tega nismo storili. Gospodje so svobodni. V zahvalo nas dolži »Pastirsko pismo« smrtnih obsodb duhovnikov, koncentracijskih taborišč itd., skratka vsega onega, česar v Sloveniji kratko in malo — ni. Mi nismo krivi, če tega ni. Ali mogoče kdo iz političnih razlogov želi — da bi vse to bilo in da bi bil potemtakem hrup malo bolj upravičen?!

Naša narodna oblast se je ves čas osvobodilne borbe trudila, da pritegne duhovščino in tudi oficijelno cerkev v sveti boj za osvoboditev domovine. Ves čas po osvoboditvi se naša narodna oblast z vso iskrenostjo trudi, da čimbolj zadovoljivo uredi odnose z duhovščino in cerkvijo. Navedel bom samo nekoliko dejstev. Znano vam je na primer, da je

stanovanjska stiska prizadela vso Slovenijo, vse njene institucije. Prizadela je tudi mnoga poslopja, ki so last cerkve. Mi smo že pred tremi tedni izdali vsem našim odborom direktivo, naj poslopja, ki so last cerkve, izpraznijo in jih vrnejo v normalno cerkveno uporabo. Marsikje je bila direktiva že izvedena, v kakih štirinajstih dneh bo izvedena do kraja. S tem bo tudi rešeno vprašanje raznih semenišč itd. Dalje: znano je, da so na osnovi zakona naši finančni organi ob zamenjavi izdajali le omejene vsote denarja. Čeprav smo doslej celotno vsoto izplačali le v izjemnih primerih, ob zares dokazani potrebi, je na primer ljubljanska škofija dobila v dinarjih izplačane že skoraj vse lire, ki jih je ob zamenjavi položila. Dalje: kljub pomanjkanju kreditov smo dali doslej ljubljanski škofiji 1 milijon dinarjev za popravilo poškodovanih cerkva, mariborski pa pol milijona. Projektirane so bile še nadaljnje večje vsote. Dalje: vršila se je vrsta sestankov in konferenc z dobronamerno in narodno zavedno duhovščino. Na teh sestankih in konferencah so bile izmenjane osnovne misli in je bilo doseženo soglasje. Predsedstvo SNOS-a je imelo namen, ukiniti dosedanjo Versko komisijo kot svoj posvetovalni organ in naložiti predsedstvu vlade, naj imenuje svojo Versko komisijo kot **urejevalni oblastveni organ** za vsa vprašanja, ki se tičejo odnosov med cerkvijo in narodno oblastjo. Po načrtu vladnega predsedstva bo v tej komisiji polovica duhovnikov, samih uglednih ljudi tako v našem javnem kot cerkvenem življenju. Ne bom našteval drugih dejstev, čeprav so pomembna. Skratka: razvoj med-

sebojnih odnosov je bil na najboljši poti. Vsi zares dobronamerni ljudje, duhovniki kot laiki — ki so ga poznali, so ga bili veseli, no, pa je prišlo vmes — kot nalašč — »Pastirsko pismo«.

Ne bom se ukvarjal z vprašanjem, zakaj, komu in kje je bilo slabo utemeljeno »Pastirsko pismo« potrebno. Povem le, da se tudi o tem čuje zelo mnogo komentarjev.

Vsekakor, naša **principielna** pot je načrtana, od nje nas tudi klevete ne morejo odvrniti. Na istih principielnih osnovah, kakor smo jih že postavili v prvem letu Osvobodilne fronte in jih v praksi dokazali zlasti po osvoboditvi, bomo tudi v bodoče uravnavali svojo politiko in svoje odnose.

V ostalem ne smete pozabiti, da v katoliški cerkvi niso samo višji pastirji in tudi ne zgolj duhovščina. V katoliški cerkvi so tudi — katoliške **ljudske množice**. In slovenske katoliške množice — so sestavni del Osvobodilne fronte in so **nosilec** nove oblasti. Slovenske katoliške množice so **stvorec** naše svobode, njenih okoliščin in njenih pogojev.

Kar se duhovnikov tiče, jih je tako rekoč vsak dan več, ki žele — da se izrazim preprosto — naj že končno spregovori — **pamet**. Torej se tudi v tem pogledu — **zboljšuje**.

Kar se končno nas tiče — mi verujemo v načelo: **Kdor noče delati prav, se v ljudski demokraciji, v pogojih resnične, svobodne, razgibane, zato pa hkrati pravilne ljudske presoje — razkrinkuje sam.**

INSTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

K

17638

322(497.1)

020080553

COBISS •